

ТРУД С ЛИНГВИСТИЧНИ И ОБЩОКУЛТУРНИ ПРИНОСИ

**(Исса, К. „На изток от Драгоман (15 въпроса
за българския език)” ИК „Знак’94“, 2012, 280 с)**

Изследването на Катя Исса „На изток от Драгоман (15 въпроса за българския език)“ е явление в съвременната ни социолингвистична литература. Книгата е модерно и стойностно проучване върху състоянието (1) на съвременния български език, (2) на изследванията върху него, (3) на начините, по които той се изучава в средното училище и в университетите. Авторката си поставя за **задача** да разкрие „връзките между традицията и иновацията, между онези, които подхождат към езиковите употреби с почит и уважение, и другите, които пишат четворка и шестлица в компютъра... и се чувстват пълноценни предимно в чата“ (с. 16). Тази задача обяснява защо посвещението на книгата гласи: „На моите учители от училището, Университета и живота“.

Коректно и точно са формулирани обектът и предметът на труда. *Обект* е съвременното състояние на българския език (вж. с. 20). *Предметна област* е анализът на отговорите на 15 формулирани от К. Исса въпроси. Тези въпроси, зададени към „15 видни български интелектуалци, изявени личности, защитници на езика ни“ (с. 12), са следните.

1. Можем ли да даваме оценки, без да познаваме теорията на книжовните езици?
2. Не е ли българската лингвистика епигон на чужди теории и направления?
3. Адекватно ли е поведението на съвременните български лингвисти?
4. Кои са върховете на българската лингвистика?
5. Кои са актуалните теми пред българските лингвисти?
6. Защо българският езиковед сега няма обществен авторитет?
7. Каква е ролята на Института за български език при БАН?
8. Следва ли да се занимаваме с проучвания по история на езика, топонимия и диалектология?
9. Защо съвременната българска интелигенция не е доволна от медийната реч?
10. „Да“ на интернационализмите или „не“ на чуждото влияние?
11. Може ли да се управлява книжовноезиковото развитие?

12. Трябва ли ни закон за употребата на българския език, насочен към медиите?

13. Каква е днес ролята на художествената литература за развитието и усъвършенстването на книжовния ни език?

14. Как да се преподава български език в училище?

15. Какво става с университетската подготовка на българистите езиковеди?

Книгата е доказателство за евристичния потенциал на съвременната социолингвистика при оценяване състоянието на книжовния ни език и насочва към търсене на средства за преодоляване на много от установените слабости. Публикацията предизвиква размисли за състоянието на родното слово и за пътищата, по които то може да изпълнява оптимално функциите си в съвременната социокултурна действителност. Тези особености на труда характеризират и голямата му общокултурна стойност.

Приносите на авторката са в теоретичен и прагматично-аксиологичен аспект. От *теоретична гледна точка* заслужава отбелязване дообогатяването на теорията за българската езикова ситуация (вж. с. 47–75). *Принос* към методологията и технологията на социолингвистичните изследвания са приложените от авторката процедури за разкриване на тенденции в развитието на езиковедския дискурс по проблеми на социолингвистиката. Избраните адекватно изследователски похвати позволяват отговорите на респондентите и анализите на авторката да се превърнат в точна „снимка“ на състоянието на съвременния български книжовен език. Използваната анкетна карта прилича на тест и умишлено се отдалечава от интервюто. Така К. Исса прави „допитване, което в своята конкретност прилича на изпитване“ (с. 18).

В *прагматично-аксиологичен аспект* са важни разсъжденията на социолингвистиката за същността и функциите на родния език, за състоянието на българската лингвистична мисъл, за тенденциите в развитието на родната реч. Проявява се осведоменост по разглежданите въпроси, която позволява на авторката да интерпретира изказаните становища и да обосновава мнението си; да защитава собствено становище. К. Исса воюва срещу пасивността на българската езиковедска общност. Тя апелира за „висока заангажираност, действие за промяна“. Промяната трябва да бъде в няколко насоки: в кодификацията на книжовната реч, за да бъде тя адекватна за съвременното състояние на езика; на образователните програми в училищата; за обвързване на теоретичните постановки с примери за дискурсни техники, предпочитани в различни социокултурни сфери и пр.

От изследването на К. Исса „блика“ преклонение пред родното слово и вяра във възможностите на науката. Във века на интернет ни кара да се замислим „какво става с мене и с моя език“. В книгата намира израз преклонението пред мъдростта на водещи специалисти, без това винаги да означава съгласие с изразяваните от тях тези. Въпреки че много от отговорите на

респондентите звучат песимистично, рецензираната книга е оптимистична. Тя вдъхва вяра в бъдещето на българското слово.

Дори и да не сме съгласни с някои от изводите, които прави К. Исса, не можем да не оценим теоретичната и практическата полза от подобен социолингвистичен подход. Предизвикани сме да се замислим по въпросите на родното слово, за начините, по които то може да стане по-функционално в съвременната социокултурна действителност. Логичен е изводът на авторката, че съвременната филологическа наука не е в достатъчна степен адекватна на потребностите на речевата практика и много често се отличава със самоцелност.

Вниманието на читателя е привлечено от оригиналното заглавие (реплика на заглавие на Дж. Стайнбек), както и от нестандартната композиция на книгата („Вместо увод – анотация“, „Увод – този път наистина“, „Предговор: преди въпросите и отговорите“, „Още един предговор – за българската езикова ситуация – преди въпросите и преди отговорите...“, „Славословие вместо заключение“). Всяка глава започва с цитати от „На изток от рая“ на Дж. Стайнбек, които отвеждат към разглежданите въпроси и към възможностите за интерпретацията им.

Изложението се характеризира с точност и яснота на изказа, с отлично владение на възможностите, предлагани от регистрите на съвременните хуманитарни науки. Може много да се пише за търсените и постигнатите от К. Исса ефекти – полемичен, информативен, описателен, експликативен, назидателен и пр. С тези „ефекти“ книгата става „по-четивна“. Безспорно тя ще привлече вниманието не само на специалистите, но и на всички носители на българския език.

Патетично, но в известна степен и пожелателно, звучи послесловът-анотация на К. Исса:

Тази книга не е за Драгоман.
Тя е за българския език.
И за българите, които
Не бързат да прекратят
Западната ни граница,
А остават тук –
Във и на изток от Драгоман.
В България – при розите.
У дома – при майките.
В родината – при словото.
В рая.

Prof. Kiril Dimchev
✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski”
e-mail: kirildimchev@abv.bg